

ЕДИН КЛЮЧОВ КОНЦЕПТ ЗА КУЛТУРАТА НА ПРЕХОДА

доц. д-р Тодор Кирилов Георгиев
Бургаски свободен университет

A KEY CONCEPT FOR THE CULTURE OF TRANSITION

Assoi. Prof. Todor Georgiev, PhD
Burgas Free University

Abstract: *The object of the study is the figurative semantics of the lexeme *chalga* in two text types: thematic (headlines texts) and associative and figurative expressions (semantic punch lines). The research proves that phenomenon (the representative) constructed in the public space is not of a private nature. It has common cultural meaning and puts a mark in a specific way on the culture of the Transition period. Chalga lies in the thalweg (mainstream) of a cultural process which is characterized by the tendency towards commercialism, hedonism, mediatization, simplification (lowering) and immixing of styles.*

Key word: *discourse analysis, mental and cognitive model, thematic association, semantic field.*

Статията е по проект „Етнопсихолингвистични и социолингвистични аспекти на медийния език на пресата”, финансиран от Фонд „Научни изследвания” при МОМН.

Предмет на разглеждане в настоящото изследване е преносната семантика на лексемата *чалга* в два типа текстове: тематични (заглавни текстове) и асоциативно-обобщителни изрази (семантични поанти). Целта е да се потвърди емпирично и аналитично ключовото значение на концепта в модела на културата на българския преход, като се привлече достатъчно представителен по количество и смислов потенциал материал от българската преса. Предполага се, че реалният и конструиранят в публичното пространство феномен (репрезентативът) не са от частно естество, а имат общ културологичен смисъл, по определен начин слагат белег върху културата от времето на прехода. Разсъждавайки върху дефинирането на категорията култура, Едгар Морен отбелязва: „Първият подход свежда културното до семантичното и търси кода и структурата на културните системи, като се вдъхновява от моделите на структурната лингвистика. Според другия подход в центъра на културата са екзистенциалните аспекти... Културата не трябва да бъде разглеждана като понятие, нито като указващ принцип, а като начин, по който се преживява един глобален проблем.” (1)

Изнесени и класифицирани са заглавните и изводно-обобщителните текстове, в които се съдържа концепта *чалга* във вестниците „24 часа”, „Труд”, „Сега”, „168 часа” и „Капитал” през годините 2007 – 2010. Операцията е фокусирана върху – първо, експлицирането на конотативните и експресивните значения на лексемата,

второ, реализацията ѝ като номинация и троп с ярка и полярна оценъчност, трето, фиксирането на полетата на семантично асоцииране. В обсега на изследването са и трите аспекта на употребата – понятиен (сигнификативен), аксиологически и стилообразуващ (реторичен).

Както е известно, при системно-функционалната лингвистика (*лингвистичния анализ на дискурса*) текстът се анализира с оглед социокултурните, ситуативните и субективните фактори, оказващи влияние върху неговата продукция и рецепция; значенията на езиковите изрази пряко зависят от това кой, къде и с каква цели ги употребява.

Във връзка с изясняването на съдържанието на сигнификата *чалга* нека припомним максимата, че начинът, по който човек възприема света, се определя и от формите на съответния език. Чрез конкретния език категориите на познанието устатковяват различна йерархия на когнитивните компоненти на понятията и оформят различни профили в тях. Като мисловна операция профилирането е субективно. Човек интерпретира дадено понятие, като подчертава някои елементи от базата на неговите когнитивни признаци, а други оставя в сянка. При профилирането на понятията във фона остава значителна информация, без която те не могат да се интерпретират, т.е. тя е част от т.нар. интерпретационна рамка или идеализиран концептуален модел. Схемите са механизми на социалната памет на дадена култура. Фреймът *чалга* като набор от признаци играе роля на широковалидна схема, ментален модел, в който продуцентите на публични текстове подреждат реалностите на българския преход. Този модел, разбира се, не е вечен, той е исторически преходен, изчерпващ се с промяната на ситуацията в обществото.

Общият брой на заглавията, в които се употребява лексемата *чалга* – в посочените вестници и за указания период – е 138. Заглавията могат да се класифицират по различни признаци, но с оглед насоката на изследването приемаме, че се делят на информативни и оценъчни, конкретно-фактологични и съдържащи обобщение (концептуални); оценъчните могат да се степенуват, скалират. Разглеждаме ги в реторичен план като маркирани разговорно и афективно (експресивно). Най-характерни в групата на оценъчните са ироничните и пейоративните.

Анализирайки заглавните вестникарски текстове, съдържащи лексемата *чалга*, сме в състояние да очертаем нейния тематичен репертоар и по-специално диапазона на семантичния пренос – дискурсивното поле/ полета, в което тя е смислообразуваща единица. За целта най-напред разграничаваме темите или тематичните редове, в които лексемата функционира непреносно, т.е. в собствената предметно-семантична област, от тематизациите с пренос. Става въпрос за заглавия на информации, насочени към аспектите на жанра, на музикалното зрелище и шоу бизнеса. По количествен дял тези заглавия са 24,6% от общия брой, т.е. само в едно от всеки четири заглавия лексемата функционира непреносно и/ или без да се асоциира в друго тематично поле – на политиката, публичността, възпитанието, образованието, идентичността, морала и пр. Оттук и най-същественият извод: **понятието, представата, стереотипът *чалга*, *чалгизация* със своето субстанционално и най-вече оценъчно съдържание се употребява за характеризирание на явления и процеси в най-широкия диапазон на обществените отношения, т.е. има културологична значимост.**

В езиковите реализации от „собствената“ семантична сфера обособихме няколко тематични редове от заглавия, които свидетелстват за особености на културата на прехода.

Персонални участия и реакции

Глория: Като дами се срамуваме от някои чалга текстове (24 часа, 2007, бр. 32, с. 10) Пускат чалга на краля на рапа, той пищи от ужас (24 часа, 2007, бр. 34, с. 40), На финала във „ВИП брадър“: Азис срещу Здравко. Трима ще бранят чалгаджията, ГЕРБ подкрепя бившия гларус (168 часа, 2007, бр. 13, с. 3.), Тома Спространски: Чуя ли чалга – полудявам, (24 часа, 2009, бр. 29, с. 18), Музикална чалга академия при Слави (24 часа, 2009, бр. 177, с. 40), Малина редува чалга с диаманти (*Труд*, 2009, бр. 319, с. 22), Шишарката и Валдес оглавяват чалга синдикат (168 часа, 2009, с. 18), Десислава: не правя чалга телевизия (24 часа, 2010, бр. 158, с. 11), Есил Дюран иска Хари да я вижда без грим и пера. Синът на певицата строи къщи и не слуша чалга (24 часа, 2010, бр. 273, с. 9), Изловиха Бареков на чалга (*Труд*, 2010, бр. 21, с. 33), Преслава овърша чалга грамитата (*Труд*, 2010, бр. 54, с. 17), Ивана и Есил Джуран джуркат джаз и чалга (*Труд*, 2010, бр. 286, с. 14) В неделя с...”Камен тръгва от чалготека (*Труд*, 2010, бр.272, с. 18), Чалгата е грозно нарисуват порнографски комикс, а рокът – учебник по философия, смята музикантът и радиоводещ Буги Барабата (Сега, 2010, бр. 276, с. 8)

Частично посочените заглавия са информативни (за събития в бранша) или цитатно-перифрастични (изказвания на известни персони от и за чалгата). Те съдържат и жестове на подкрепа и солидаризиране, но предимно на критика и дистанциране. Показват разделение и противопоставяне в професионалните среди по отношение на оценката на явлението, желание за остра публична артикулация на оценката. В тях резонират отгласи от жанровата и пазарната война в попмузиката, както и от нетърпимостта на преобладаващата част от артистите от други изкуства и жанрове към чалгата (етнопопа).

Смесване на жанровете

Попът се взе с чалгата (*Труд*, 2007, бр. 206, с. 12), Бурен нощен живот с чалга, рок и метъл (*Труд*, 2007, бр. 225, с. 19), Рекордър на „Гинес” и роми свиреха „рок енд рол чалга” (*Труд*, 2009, бр. 38, с. 11), Чалга и естрада се обединиха благотворително (*Труд*, 2009, бр. 345, с. 22), Димитър Ковачев Фънки: Чалгата се превърна в поп (24 часа, 2010, с. 4), Метъл и чалга се чукнаха (24 часа, 2010, бр. 171), с. 9, Есил Дюран джазира чалгата (24 часа, 2010, бр. 277, с. 11), Ивана и Есил Джуран джуркат джаз и чалга (*Труд*, 2010, бр. 286, с. 14)

Смесването на жанровете е типологична тенденция с глобален обseg. Тенденцията да се роят стиловете и да се разнообразяват жанровите менюта е характерна за попмузиката, но и за цялата постмодерна култура, която нерядко се дефинира като сваляне на жанровите йерархии и свободно (дисонантно от класическа гледна точка) миксиране на елементи от различни жанрови конвенции, кодови системи, езикови регистри. Тази тенденция се стимулира комерсиално, може да се обвърже с масовизацията и индивидуализацията на културното потребление. Отварянето на чалгата към другите музикални жанрове е творчески процес, кодиран в нея изначално; това е момент от еволюцията, зрелостта на етнопопа; може да се разглежда като посока на творческите търсения и на себедоказване на успешните артисти в бранша; съдейства за по-широкото приемане на чалгата от публика на други жанрове.

Отношение на чужденците

Lord Of The Dance импровизират върху българска чалга (24 часа, 2010, бр. 149, с. 14), Томазо, големият син на световния дизайнер Роберто Кавали, ще се наслади на българска чалга (24 часа, 2010, бр. 156, с. 33), Световноизвестният рапър Нана ще запише песен с българска попфолк изпълнителка, призна самият той... (Труд, 2010, бр. 146, с.27), Големите звезди на немската рок култура „Рамщайн“ се сляха с родния ъндърграунд в понеделник вечер. Световните знаменитости въртяха ханшове и шракаха с пръсти в столичен чалга клуб (Труд, 2010, бр. 171, с. 12)

В подобни заглавия обикновено се акцентира озадачеността от различния начин, по който знакови попизпълнители от Запада възприемат чалгата. Европейците проявяват любопитство към чалгата като начин на забавление, харесват преживяването в чалга заведението като екзотика и манталитет. С това си отношение спонтанно манифестират усещане за нашата, балканската другост, както и одобрение за начин на релаксация („разпускане“), в който е вплетена ориенталска чувственост, като елемент от едно по-различно от европейското хедонистично преживяване на света („да се живее, а не да се правят пари“). В някои интервюта се проблематизира именно различието между собственото, вътрешното и чуждото, външното преживяване и осмисляне на балканската идентичност. В тази връзка интересно е схващането на Б. Богданов: ”Балканите са повече привлекателни за Европа, отколкото Европа е привлекателна за нас, защото тук, на Балканите, имаме консервирана форма на европейската култура, ако не от XIX, то от първата половина на XX век. Европа е силно привлечена от този образ, който тя има в началото на века или в края на миналия век – партикуларност без интеграция, противопоставеност на публично и частно съществуване по един сладък начин.”(2) От друга страна чужденецът вижда чалгата, но не и чалгизацията.

В контекста на попмузиката и шоу бизнеса

Въртят „Планета” в италиански еротик барове Фолктелевизията е хит на Апенините заради едрогърдите ни чалга звезди (168 часа, 2007, бр.11, с. 33), Девойки размятат свежа плът в диви чалга ритми. Зад кулисите на мис „България” (168 часа, 2007, бр. 12, с. 3.); Водят брадърите в „Ялта”, те искат чалга (Труд, 2008, бр. 347, с. 38), Филип Титаника пее, но работи на строеж 22-годишният мъж от Приморско е фен на чалга и рап (Труд, 2009, бр. 38, с.7), Нов чалга хит: секс на бяла мечка с ескимос (24 часа, 2008, бр.50, с. 40), Като холивудски звезди или чалга певици (Труд, 2008, бр. 122, с. 2), Сълзи и сюрпризи на чалга грамитата (Труд, 2009, бр. 55, с. 11), Исус влезе в чалгата (168 часа, 2009, бр. 6, с. 18), Заведения залагат на чалга изненади (Труд, 2010, бр. 300, с. 22), След „Мюзик айдъл”: Победителите заработват по чалга кръчмите (168 часа, 2010, бр. 47, с. 13), Белослава пя античалга на „Фокслайф” (Труд, 2010, бр. 258, с. 9)

Поредица от заглавия носи пикантността на еротиката, отбелязва еротиката и сбъднатите холивудски мечти като най-продаваем и привлекателен компонент на чалга сюжетите и чалга визиите, излъчвани по телевизионните канали. Всъщност разглеждането на чалгата като специфична еротична услуга е релевантно към функционалността и стилистиката на феномена. Често в интервюта спонтанните мнения на ценителите („чалгаджийките са най-красивите българки”) се сблъскват с морализаторски и естетски настроени критики, разсъждаващи за възпитателни поражения. Действително телесната съблазън, сценичното поведение и аксесоарите в немалка

част от чалга клиповете са брутални повече, отколкото допуска еманципираният вкус. Неслучайно Милчо Левиев, коментирайки вулгарните текстове и скучно-примитивната музика, привежда впечатлението на чужденци, че артистките в нашата чалга се държат като пеещи порно звезди.

Друга група заглавни текстове засягат повече или по-малко близки области и/или тематизират реакциите на институции и граждани към експанзията на чалгата.

В контекста на литературата и изкуствата

Стих срещу чалга (24 часа, 2007, бр. 129, с.1), Чалга звезда блясва в мюзикъл, (Труд, 2008, бр. 177, с. 22), 2 млн. лева глътна Г6 античалга (24 часа, 2009, бр. 41, с. 19), Арт огън по чалгата 13 творци в акция срещу ключек културата (Труд, 2009, бр. 119, с. 25), Как се налага чалга в изкуството? Изложба на Румен Скорчев в Софийската градска галерия (Труд, 2009, бр. 353, с. 20), „Изкушението Чалга” в СГХГ (Капитал, 2009, 16.05, с. 113), Пръски отвъд океана: Чалга в операта (24 часа, 2010, бр. 150, с. 14), Акция Чалга на сцената (24 часа, 2010, бр. 355 с. 13), Чалга герои в Сатирата (Труд, 2010, бр. 91, с. 18), Венера Милоска в чалга бар. Не става за идеал (Труд, 2010, бр. 202, с. 19), Не бива да оправдаваме собственото си бездействие като музиканти с мотива, че народът просто обича чалга, казва певицата Хилда Казасян (Сега, 2010, бр. 234, с.9)

Заглавията от тази тематична област са почти 17% от общия брой, което е показател за активна позиция на творците на художествена култура. Какви са рефлексите, мотивациите и опасенията, които те споделят? Преди това следва да отбележим особеностите на дискурса. Първо, той е афективен и негативен, липсва му аналитичност и обективност, оценките имат краен характер, често са саркастични и обвинителни – чалгата сее поквара в обществото, извращава вкуса на публиката, виновна е за лошото възпитание на подрастващите. Второ, в дискурса липсват страни и диалогичност, не се дебатира по същество, с научни данни и с аргументи. Трето, дискурсът е огледален и политематичен, в него се оглеждат дефектите и нерешените кардинални проблеми на прехода, на кризата в ценностите. Рефлексите във вестниците засягат темите изкуство и публика, народ/ нация и култура, държава и културна политика, реформиране на културата и нейното управление, мисия на изкуството и отговорности на твореца; поетите, художниците и артистите протестират срещу намаляването на бюджетите за културна дейност, прекъсването на традицията и приемствеността, пренебрегването на духовното възпитание и пр. Правят се критични констатации за приспособяване и толериране на масовия вкус, за пълзяща чалгизация на цялата култура, на медиите, театъра, киното (смислова и езикова приниженост, фарсовизация, телесен хумор, прекомерна еротичност).

Чалгата е призма, която откроява, но и преувеличава, деформира. Като обществен проблем тя обаче се оказва уместен повод пресата да коментира реформата в управлението на културата, да се види дефицитът на управленски механизми в новата пазарна среда, отсъствието на баланси в процесите на комерсиализация на културата. (Чалга бизнесът се управлява грамотно и ефективно, за разлика от секторите, в които се произвеждат и разпространяват продукти с висока естетическа стойност.) В тази връзка се предлага въвеждане на филтри, които да възпират и да неутрализират влиянието на чалгата, инициират се институционални намеси и ограничения.

Институционални и граждански действия

Кметица забрани плакатите на чалга певици (*Труд*, 2007, бр. 320, с. 6), Перник – голфове, престъпност и чалга? Стига! Студент поведе битка срещу лошия образ на града му (*24 часа*, 2008, бр. 353, с. 14), Ресторантите с чалга ще плащат повече за авторски права (*Сега*, 2008, бр. 168, с. 8), Втора серия на „Нощен бирник“. След чалга клубовете влизат и по автокъщи, ще дирят нотариални актове от чужбина (*24 часа*, 2009, бр. 94, с. 5), Мол във Военна академия? Никога! Отваряме парка за граждани, но без чалга и кебапчийници (*24 часа*, 2009, бр. 350, с. 12) Заради чалга концерт много плът, голи бедра и силни децибели. Църквата ще гони с камбани силикона пред „Ал. Невски“ (*24 часа*, 2010, бр. 159, с. 11), Данъчните погнаха 16 звезди на родната естрада и чалга (*Труд*, 2009, бр. 329, с.3), 10 000 на бунт, гонят чалгата (*24 часа*, 2010, бр. 211, с. 13), Разследват секс на живо в чалга клуб (*24 часа*, 2010, бр. 297), с. 18, Данъчни тръгнаха на чалга, 8 пъти скочи оборотът на фолкклуб (*24 часа*, 2010, бр. 323, с.2), Погнаха столични чалготеки, заградиха паркоместа (*24 часа*, 2010, бр. 341, с. 8), Чалгаджии топят актьори пред НАП (*Труд*, 2010, бр. 68, с.11), Бургазлии се желят от чалга в интернет (*Труд*, 2010, бр. 73, с. 18), От блоговете: Първи август – ден на борба с чалгата (*Труд*, 2010, бр. 211, с. 21), Данъчни плъзнаха из софийски чалготеки (*Труд*, 2010, бр. 323, с. 7), Властта на война с чалгата (*168 часа*, 2010, бр. 31, с. 11), Цонко Цонков, кмет на Каварна: Алис Купър да гледа чалга? Абсурд! (*168 часа*, 2010, бр. 31, с. 12), Война срещу чалгата за Коледа (*168 часа*, 2010, бр. 52, с. 12)

Както се вижда, пресата форсирано изтъква автентичността и енергията на гражданските реакции, организираната изява на нарастващи по обсег и интензивност критични нагласи към чалгата в определени обществени среди, движенията на младежи-фенове на рокмузиката, нонкомформисти и привърженици на по-интелигентни стилове в попмузиката. Същевременно се отнася иронично към манифестациите на кметове и общински съветници срещу прояви на чалгизиране на общественото пространство, както и към административния подход, вероятно подозирайки политическа мотивация на подобни действия или разсъждавайки за вредата от административната принуда. Към какво еволюира общественото мнение за чалгата – към по-голяма нетърпимост или към уталожване и дистанциране? По-вероятна изглежда втората тенденция, която се потвърждава от постепенното намаляване на честотата на употребата на лексемата във вестникарските публикации (изхваляване на клишето *чалга*). Най-очевидна е нормализцията на отношението на артистите от естрадата и попмузиката към попфолка – еволюирането от конфронтация към приемане и признание.

В една трета група от заглавия, чиито тематичен обсег е политиката, публичната и жизнената среда, духът и начинът на живот на българите преносът на семантика от частно към общо, от чалга към култура на базата на сходство и подобие е най-голям. Преносът се осъществява по обща конотация (ценностен знак), по конкретен, водещ за контекста семантичен белег, по комплексно значение. Използва се възможността с един широк и контекстуално пластичен термин да се означат няколко семантични профила, различни констелации от признаци.

Приемане в ЕС и избори за европарламент

Цялата държава се разтресе от мощни чалга ритми по случай влизането ни в съюза (*168 часа*, 2007, бр. 1, с. 17) Телевизиите влязоха в Европа с чалга и изтъркани филми (*168 часа*, 2007, бр. 1, с. 33)

За вота чалгата почервява (*24 часа*, 2007, бр. 106 с. 2), От най-върл противник на чалгата водачът на левите за Европарламента аха да стане фен и на Ивана (*24 часа*, 2007, бр. 121 с. 33), Екатерина Михайлова, зам-шеф на ДСБ: Не залагаме на чалга с лимонада (*Труд*, 2007, бр. 113, с. 8), Чалгата решава евроизборите (*168 часа*, 2007, бр.15, с. 10), Горчиво! Чалгата превзе и политиката, местата си дойдоха на мястото (*168 часа*, 2007, бр.16, с. 2), Общинар на Волен покани чалгата (*168 часа*, 2008, бр. 43, с. 9), Най-ухажвани са фолкдивите. Чалгата пак влиза в изборите (*168 часа*, 2009, бр. 16, с. 18)

В патоса на цитираните заглавни текстове се съдържа критично отношение към начина, по който медиите отбелязват приемането на страната в Европейския съюз. Да се празнува такова съдбоносно събитие в съпровод на чалга е като че ли неадекватно поведение – доколкото моралните императиви на чалгата според някои нейни критици са в пълно противоречие с фундаментални европейски социални ценности. От друга страна медиите може би просто репродуцират двойственото самочувствие на нацията, парадокса на отношението на българите към европейската идентичност, в което отношение етническият инстинкт сигнализира за опасност от загуба на самобитност.

За характера на политиката

Чалга има и в политиката (*24 часа*, 2007, бр. 142, с. 17), Политическата чалга е по-страшна от Азис (*Труд*, 2007, бр. 145, с. 12), Не само за чалга имало почва у нас, (*Труд*, 2001, бр. 331, с. 9), Там, където свършва политиката, започва чалгата (*Сега*, 2007, бр. 94, с. 11), Гъци, гъци ДПС С кючек, чалга и гъбеци продължават честванията на движението (*168 часа*, 2007, бр. 4, с. 10), Чалга-гербер цъфтя сал един ден в калта (*Сега*, 2007, бр. 191, с. 56), „Бомба”, чалга и тъма на „Позитано” (*Труд*, 2008, бр. 178, с. 5), Свинаров в чалга роля. Благотворителност с вкус на цинизъм (*168 часа*, 2008, бр.2, с. 2), Синя прашка на червена Бузлуджа Чалга, соц и алкохол засенчиха диджеите на левия събор (*168 часа*, 2008, бр. 32, с. 11), Борисов заби като „Щепелин”, но да не кривне към чалга (*24 часа*, 2009, бр. 263, с. 11/ *Сега*, 2009, бр. 218, с. 24), Чалга за Бойко тресе ефира (*Труд*, 2009, бр. 271, с. 12), Необходимо е разумно говорене, защото политиката в България все повече заприличва на чалга (*24 часа*, 2010, бр. 79, с. 4), Воеводи съдят „Паисий кючек”. Отцепници от ВМРО чакат превод на обидната чалга (*Труд*, 2010, бр. 77, с. 15)

В политическия дискурс лексемата *чалга* има ясно изразена пейоративна конотация, функционира като силно принизяваща, като ударна единица в стратегията на дискредитацията и черния пиар. Стратегията на дискредитацията може да се обозначи като игра на понижение, принизяване (*downplay*). Идеите и оценките, които експлицират заглавията от тематичния кръг на политиката, могат да се обобщят по следния начин: между политиката и чалгата има подозрително много сходства: фройдистки комплекси, политическа и социална инфантилизация и пр.; политиката е лишена от идеи и смисъл, посланията в предизборната кампания са безсъдържателни; политиката е просмукана от социалпопулизъм (политика на лимонадата) и лъжепатриотизъм; партиите използват звезди на популярното изкуство

пресметливо-манипулативно; държавата се управлява некачествено; моралът на политиците и на чалга героите е един и същ: арогантност, жадност за пари и лукс, за секс и удоволствия, пренебрежение към етиката, вседозволеност и цинизъм; политиката произвежда празни обещания и измамни илюзии, подобно на чалгата; образите на властта и на политическите лидери са повлияни от тяхното отношение към чалгата.

В най-голяма част от заглавията и оценъчно-обобщителните изрази – почти все-ки трети от тях – лексемата *чалга* асоциира състояния на обществото или на обществените отношения.

Публична и жизнена среда

Стига тормоз с миризлива скара и чалга край НДК (24 часа, 2007, бр. 196, с. 12), Две медии се карат за логото „Ритъмът на сърцето”. Чалга война в радиоефира (Труд, 2007, бр. 212, с. 16), Политически дайджест на седмицата. Мечки, чалга море и още нещо... (Труд, 2007, бр.110, с. 7), Чалгата да си стои в кръчмите (Труд, 2007, бр. 226, с. 13), Без чалга (Сега, 2007, бр. 225, с. 44), Без чалга в залата на Централна гара (24 часа, 2008, бр.91, с. 9), Чалгата по морето в обезшумени оазиси (Труд, 2008, бр. 190, с. 2), Чалга рекламата в прослава на пластичната хирургия (24 часа, 2008, бр. 249, с. 26), Чалгата е на повече от 100 години, наводни ни заради падналите табути (24 часа, 2008, бр. 288, с. 19), Обществена чалга (Капитал, 2008, бр.1, бр. 1, за БНТ), Град, пълен с живот...и чалга. Слави Трифонов забавлява политици и футболни звезди в Sin City (Капитал, 2008, бр. 1, с. 5), София отблъсква децата с мръсотия, коли и чалга (24 часа, 2009, бр. 41, с. 8), Чалга дискотека на националния стадион (24 часа, 2009, бр. 26, с. 37), Чалга „Дай-Дай” до съд в Търново (24 часа, 2009, бр. 353, с. 4), Оле, мале, чалга клуб в съда (Труд, 2009, бр. 243, с.1), Чалга люлее почиващите през нощта в Балчик (24 часа, 2010, бр. 185, с. 17), Без чалга и с малко политици на Петрова нива (Труд, 2010, бр. 231, с. 8)

Обзорът на заглавията спомага да се очертае по-широката рамка на явлението *чалгизиране на медиите*, като се посочат параметрите на чалга дискурса като общ семиотичен и културен код и като специфично конструиран репрезентатив на реалността. Заглавия от посочената тематична област дават представа за учестеното присъствие в публичното говорене и във вестникарския език на думи и изрази със значение за телесност, виталност, физически актове, желаня и удоволствия, както и да се правят правят изводи за силен чувствен привкус и повишена артикулация на човешката долница в публичния дискурс. Още по-съществен е социалният еквивалент на чалгизацията на публичното и жизненото пространство – с внушенията да вярваш в лесния успех, в шанса, в иреалното, вместо в необходимостта да се образуваш, да се самоусвършенстваш, да се бориш за признание, да полагаш усилия и да преодоляваш трудности. Както и да се установи доколко цинизмът на публично-говорене и писане е адекватен на реалностите и доколко ги конструира в нечий интереси.

Обобщения с ценностен характер

Между чалгата и Оксфорд (24 часа, 17 август 2009, бр. 224, с. 12), Чалгата като апотеоз на подмяната (Сега, 2007, бр.95, с. 11), Кой кого пази: Гледайте надолу и пейте чалга, за да ви е леко (168 часа, 2007, бр.13, с.2), Девиз: „Напред, чат културата е слънце, което в чалга клуба грей.” (168 часа, 2007, бр. 31, с. 2), Защо е тъпа чалгата? (Сега, 2007, бр. 105, с. 13), ВГ фашизъм – чалга и простаци с мечта за

свастики (*24 часа*, 2008, бр. 213, с. 12), Попфолкът предвиди световната криза. Уолстрийт нямаше да гръмне, ако там слушаха чалга (*24 часа*, 2008, бр. 289, с. 9), Как чалга влиза в столицата. Какъв е смисълът някои да живеят в столицата, щом налагат своя, селска естетика (*24 часа*, 2009, бр. 4, с. 12), 20 години след промяната. Свободата, чалгата и силиконът (*Труд*, 2009, бр. 314, с. 4), Чалгата официално влезе в клас. Идиоти ли пишат учебниците? (*168 часа*, 2009, бр. 50, с. 20), Пълна чалга с личните данни (*Труд*, 2010, бр. 328, с. 11), Чалга стилът – това е нашата епоха (*Сега*, 2010, бр. 23, с. 23), Чалгата не е само културен, но и нравствен срив (*Сега*, 2010, бр. 42, с. 9), Попфолк концертът пред „Александър Невски” – чалга реквием. Поже-лах-ме си евтини удоволствия и бързи пари. Получихме чалга и кражби (*Капитал*, 2010, 26.06, с. 13)

Един от идейните лайтмотиви в чалга дискурса е подмяната на ценностите, както и свързаната с подмяната ценностна аномия. Във времена на бедност, висока престъпност и липса на ясна икономическа перспектива алтернативният свят на чалгата се превръща в своеобразна реалност за немалко българи. (Чалгата не е музика, тя е в главите ни. Чалгата е начин на поведение, начин на мислене. *Труд*, 2009, бр. 17, с. 22; Попфолкът не е просто музикален жанр. Това е манифест на ценности, житейска философия, поведенчески модел. *24 часа*, 2010, бр. 160, с. 11) Жизнената философия, която попфолкът популяризира, е колкото утопична, толкова и елементарна: според чалга текстовете житейските ценности се свеждат до материалните блага, лустрото и сексуалните подвизи. Разпространяването и абсорбирането на тази жизнена философия е един от факторите за прояви на духовен разпад в обществото, на ширещ се социална атрофия. Появи се индивид-мутант, който артикулира своите представи за света и своите житейски правила през чалгата.

Връзки с престъпността

Затворникът Очите друса чалга (*24 часа*, 2008, бр. 311, с. 5), Митьо Очите на купон в чалга (*Труд*, 2008, бр. 311, с. 1), Кондьо готов за криза в чалгата (*Труд*, 2008, бр. 317, с. 3), Убиец слуша чалга до трупа на дядо Наполеон (*Труд*, 2008, бр. 321, с. 40), По-рано затвора ще напусне чалга певецът Кондьо Савов, който бе осъден на 3 г. затвор за трафик на хора и склоняване към проституция (*Сега*, 2008, бр. 270, с. 1), Мутри, побоища и чалга. Празник на мутрафонщината в зала „Универсиада” (*Капитал*, 2008, бр. 11, с. 8), Вече се строят много сгради извън мутробарока и чалга културата (*24 часа*, 2009, бр. 73, с. 29), Клане в чалга клуб прати 5-има в болница (*Труд*, 2010, бр. 296, с. 4), Сестрата на Маргините навлезе в чалга бизнеса (*168 часа*, 2010, бр. 14, с. 8)

Във визираните заглавия терминът *чалга* асоциира други два ключови концепта на прехода *мутра* и *далавера*, и тази триада оформя най-разпространената в масовото съзнание и в медийното слово представа за характера на българския преход през 90-те години на миналия век (*корупция, демагогия, чалга; рекет, мутри и чалга; евтин секс, наркотици и чалга; западащо образование, чалга среда, разслоение, разграбване; нагаждачество, простацина, чалга, криминале, мутризация...; простотия, чалга, коли, лесни мечти, постигнати по нечестен начин; ...организирана престъпност, нараснала неграмотност, опростачване на езика и агресия на нискокачествена „чалга култура”, индивидуална и групов социална изолация*). Лексемата *чалга* е неотстраним елемент от оформилия се в пресата катастрофичен дискурс – възлов топос в социалния пейзаж и на криминализираните бизнес отношения; носи семантиката на преуспялата престъпност, естетиката и

морала на новите псевдоелити, на героизираните мутри, които – изобразени и възхвалени в чалга сюжетите – празнуват недосегаемост и парвенюшко самочувствие, сянката на компроментираното правосъдие.

Така метафората *чалга* придоби в публичната реч почти универсален смисъл, употребява се за назоваване на многообразни проявления на прехода – не само естетически, но и икономически, социални, социокултурни, социално-психологически, нравствени, езикови. Същевременно тя може да се разглежда и като изработен на Балканите способ на компенсаторно и адаптивно поведение, актуален във време на преход. Според Р. Стателова „Нещо повече – тя (попмузиката) се превърна в една *метафора* на съвременна България, концентрирайки в измъкнатата от долапа на вчерашния ден дума *чалга* огромна доза несъгласие с тази България. Но странно: метафората скоро се разкри като ценностно и смислово амбивалентна, дори поливалентна точно толкова, колкото и днешна България...” (3)

Литература:

1. Идеи в културологията, Т. 2, С. 1993, с. 813.
2. В. Култура, 2002, бр. 19-20, Приложение, Кръгла маса. Балканите – криза на идентичностите и межкултурна комуникация, с. VII
3. Стателова, Р. Седемте гряха на чалгата. Към антропология на етнопопмузиката. С. 2003. с. 11.